

Актуальні питання призначення та виконання судових експертиз

Сергій Ситник

завідувач сектору № 2 (м. Умань) відділу судової експертизи,
Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України, м. Черкаси, Україна,
e-mail: smcomfy0507@gmail.com

Судовий експерт як учасник судочинства посідає важливе місце в процесі дослідження доказів та прийняття рішень. Проте його діяльність може бути пов'язана з низкою проблемних аспектів, які потребують розв'язання для забезпечення ефективності та справедливості судового процесу. Зокрема, важливою є організація взаємодії між суб'єктами судово-експертної діяльності та вдосконалення роботи судових експертів.

Ключові слова: судовий експерт; висновок судового експерта.

Current Issues of Appointment and Performance of Forensic Examinations

Serhiy Sytnyk

A forensic expert, as a participant in legal proceedings, plays an important role in the process of examining evidence and making decisions. However, its activities may be associated with a number of problematic aspects that need to be addressed to ensure the efficiency and fairness of the judicial process. In particular, it is important to organize interaction between the subjects of forensic activity and improve the work of forensic experts.

Keywords: forensic expert; forensic expert opinion.

Проведення судових експертиз і застосування висновків експертів у різних видах проваджень — важливі етапи в судовому процесі, проте ця сфера має низку проблемних аспектів, які можуть вплинути на ефективність правосуддя [1].

Недостатня обґрунтованість призначення експертизи — одна з найпоширеніших практичних проблем у судово-експертній діяльності, яка має серйозні наслідки для ефективності правосуддя.

Суть проблеми полягає в призначенні експертизи без належного обґрунтування її необхідності, тобто:

- без чіткого визначення фактів, які потребують спеціальних знань;
- без аналізу, чи справді висновок експерта потрібен для розв'язання певного питання;
- без урахування, чи можна вирішити це питання іншим шляхом (наприклад, за допомогою показань свідків або письмових доказів).

Типовими проявами недостатньої обґрунтованості призначення експертиз є: автоматизм у призначенні експертиз, у результаті чого слідчі або судді «за інерцією» призначають експертизи майже в кожній справі;

формальні клопотання сторін, коли адвокати або прокурори подають необґрунтовані клопотання про призначення експертизи, які суд задовольняє без належного аналізу; відсутність у постанові або ухвалі чіткої мотивації, тобто в документах про призначення експертизи не зазначено, чому саме експертиза є необхідною і які факти вона має підтвердити або спростувати.

Наслідками недостатньої обґрунтованості призначення судових експертиз є затягування процесу, зайві витрати, порушення процесуальних строків та недовіра до правосуддя [2].

Невизначеність або некоректність формулювання питань до експерта — наступна ключова проблема, яка впливає на якість експертного дослідження та допустимість експертного висновку в судовому процесі.

Призначаючи експертизи, слідчий, прокурор, адвокат або суд часто формулюють некоректні, надто загальні, двозначні або такі, що виходять за межі компетенції експерта, питання. Це призводить до поверхневих або неінформативних висновків; перевищення експертом повноважень; визнання експертного висновку недопустимим доказом у суді.

Наслідками неправильно сформульованих питань є: недійсність або недопустимість експертного висновку; порушення прав сторін; затягування процесу; відсутність у висновку відповідей щодо суттєвих обставин.

Недостатній рівень кваліфікації або заангажованість експерта є однією з найбільш небезпечних проблем у практиці призначення та проведення судових експертиз, адже

може безпосередньо вплинути на законність судового рішення.

Експерт — це особа, яка має спеціальні знання й надає висновок у справі. Якщо експерт має недостатню професійну підготовку або досвід, є упередженим або зацікавленим у результаті експертизи, то висновок може бути:

- помилковим;
- необ'єктивним;
- таким, що порушує права сторін.

Прояви недостатньої кваліфікації судового експерта:

- формальний, шаблонний висновок, де експерт не аналізує обставини справи, а просто переписує загальні фрази;
- порушення методик або відсутність їх застосування, у результаті чого висновок не ґрунтується на офіційно затверджених методиках або не описує застосувану методику взагалі;
- некоректні або суперечливі висновки, де в одному місці експерт зазначає одне, а в іншому — прямо протилежне;
- відсутність пояснення результатів, тобто експерт не пояснює, як він дійшов того чи того висновку.

Порушення строків проведення експертизи — наявна практична проблема, яка суттєво впливає на строки розслідування та судового розгляду справ, порушує права учасників процесу й суперечить принципу розумних строків.

У визначені процесуальними нормами строки експертні установи не встигають провести дослідження та

надати висновок. Це веде до затягування досудового розслідування, судового розгляду, або навіть до порушення прав людини на справедливий і своєчасний суд [3].

Основні причини порушення строків:

- перевантаження експертних установ — занадто велика кількість справ, нестача персоналу;
- складність або об'ємність експертизи — деякі експертизи потребують більше часу;
- несвоєчасне надання матеріалів — сторони або слідчі передають неповні або неякісні матеріали;
- відсутність експертів певної спеціальності — особливо в регіонах, або щодо рідкісних експертиз (наприклад, екологічних або ІТ-експертиз).

Недостатність або неналежність матеріалів, наданих експерту, — наступна ключова практична проблема у призначенні та проведенні експертиз, яка прямо впливає на достовірність, повноту та обґрунтованість експертного висновку.

Для проведення експертизи експерту потрібні якісні, повні та релевантні матеріали справи, зокрема:

- документи (копії, оригінали);
- речові докази;
- фото- або відеоматеріали;
- зразки для порівняння;
- медичні висновки, плани, креслення тощо.

Але трапляються випадки, коли ці матеріали: неякісні (погано читаються, нечіткі, пошкоджені); неповні (відсутні ключові елементи, зразки,

документи); неналежні (не стосуються предмета експертизи). Тоді експерт не може надати об'єктивний та вичерпний висновок або робить його з численними застереженнями.

Основні причини цього:

- нехтування процесуальними вимогами — слідчі або судді не завжди розуміють, які саме матеріали потрібні для конкретної експертизи;
- низька якість підготовки справи особливо на досудовому етапі;
- поспішність у призначенні експертизи — експерта залучають до справи до того, як зібрано всі необхідні матеріали;
- технічні проблеми — утрачання або псування доказів, погана якість копій, низька якість записів тощо.

Шляхами розв'язання зазначених вище проблем можуть бути:

- підвищення правової культури слідчих, суддів та адвокатів щодо ролі та меж експертизи;
- уніфікація та стандартизація питань до експертів для різних видів експертиз;
- підвищення кваліфікації експертів, розвиток приватної експертизи з належним контролем;
- розроблення чітких алгоритмів призначення експертиз у кримінальному, цивільному, адміністративному судочинстві;
- забезпечення належного фінансування та технічного оснащення державних експертних установ.

Перелік джерел посилання

1. Власова Г. П., Калачова О. М., Кошинець В. В., Соколова Я. А., Щербакова Г. В. Актуальні питання призначення та проведення експертиз в Україні. 2014.
2. Гончаренко В. Г. Експертизи у судовій практиці. Київ, 2004. 386 с.
3. Слободзян А. П. Правові основи призначення та проведення експертиз у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 6. С. 224—227. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2014/62.pdf (дата звернення: 18.09.2025).